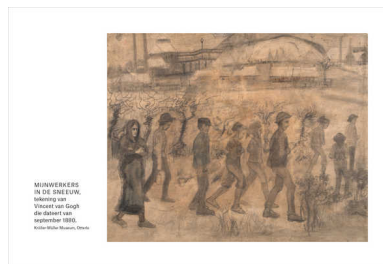

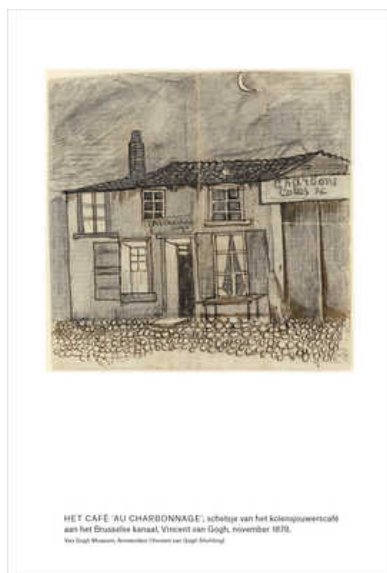
Licht brengen in de mijnstreek

beelden uit besproken boek

De jonge Vincent van Gogh hoopte in de sombere Borinage het evangelie te verbreiden. Hoe is het honderd jaar na zijn mislukte missie in die streek?

ELIAS VAN DER PLICHT

Het moet er nog erger zijn dan in de boeken van Dimitri Verhulst: de Borinage. De Waalse mijnstreek, ingeklemd tussen het stadje Mons en de grens met Frankrijk, is de extreme uitvoering van steden als Luik, Charleroi en Verhulsts fictieve Reetveerdegem. Armoede en alcoholisme gaan er hand in hand.

Waren de inwoners van de Borinage honderd jaar geleden veroordeeld tot een snoeihard bestaan in de steenkoolindustrie, vandaag is er helemaal geen werk te vinden en hangt de bevolking doelloos rond. Al met al bestaat het gebied uit nog geen tien bij vijftien kilometer, maar dat is voldoende ruimte om tienduizenden mensen een ellendig leven te bezorgen. De Borinage als spiegel van de hel - een metafoer van Pascal Verbeken.

De Vlaamse journalist, schrijver, en documentairemaker zwierf vorig jaar zomer een weekje rond in de Borinage en schreef er een mooie, lichtvoetige reportage over: 'Duistere wegen'. Verbeken ging op zoek naar sporen van Vincent van Gogh. In december 1878 reisde die uit Zundert naar het Boreinse mijn dorp Pâturages om bijna twee jaar lang in de regio te bivakkeren.

Zelf kwam Verbeken begin jaren tachtig voor het eerst in de Borinage. Hij was een jaar of zeventien en moest voor zijn opa wat jonge postduiven loslaten in het gebied. Wisten ze de twintig, dertig kilometer terug naar hun woonplaats Gent te vinden? Verbeken raakte direct gefascineerd door de streek, waar zoveel woningen leegstonden, rolluiken voor de ramen waren neergelaten en uit de nog wel bewoonde huizen vaders hun kinderen naar buiten sleurden om ze er met een karwats van langs te geven.

Van Gogh was maar iets ouder dan Verbeken toen hij op 25-jarige leeftijd voor het eerst in de Borinage kwam. Hij was niet zozeer door zijn vader als wel door het leven geslagen. Mislukt in de kunsthandel, als onderwijzer, als boekverkoper en aan de universiteit, had hij geen werk, geen geld, geen gezin, maar wel een sluimerende depressie en een beroerde relatie met zijn familie. Een Franstalig aardrijkskundig boek gaf nieuw hoop. Hij las: "De mijnwerker is een bijzonder mensentype in de Borinage. Voor hem bestaat de dag niet, alleen op zondag geniet hij van de zon. Onder gevaarlijke omstandigheden werkt hij, het lichaam dubbelgevouwen, in het flauwe, valse schijnsel van een lamp in een nauwe mijngang." De woorden bruisten in Vincent. In hem ontvlamde een nieuw ideaal: het licht brengen bij de mijnwerkers. Van Gogh werd evangelist.

In Van Goghs dagen was de Borinage een kapitalistisch centrum dat onder een permanente grauwsliuier van steenkoolstof lag. Een industrieel wingewest waar arbeiders uit Italië, Spanje, Rusland en Turkije zich mengden met de Vlamingen. Keerzijde van die toestroom aan arbeiders was dat het leven van een mijnwerker er minder waard was dan een

pikhouweel. Men ging als kind de mijn in en stierf nog geen vijftig jaar later, rochelend: stoffongen.

De nieuwbakken evangelist schreef aan zijn broer Theo dat de Borinage "verlaten, stil en uitgestorven [was] omdat het leven onder de grond is in plaats van boven." Anno 2015 zijn de mijnen een halve eeuw dicht en gebeurt er ondergronds niets meer. Maar dat betekent niet dat er bovengronds veel leven is, constateert Verbeken. Op zoek naar een nieuwe baan trokken de voormalige mijnwerkers massaal weg. Wie achterbleef is werkloos en heeft een keur aan problemen. De halve Borinage zit overdag uitgezakt voor de televisie, de ellende van generatie op generatie doorgevend.

Aan het feit dat Van Gogh te midden van hun voorouders verkeerde, lijken de Boreinen weinig waarde te hechten. Ja, er is nu een tentoonstelling over de kunstenaar in het naburige Mons, aangezien die stad dit jaar is uitgeroepen tot Culturele Hoofdstad van Europa. Maar cultuur, wie interesseert zich daar nu voor? De opgeschoten jeugd in elk geval niet. Ze onthoofdden een standbeeld van de kunstenaar. En Maison Denis, het huis waar Van Gogh enige tijd woonde tijdens zijn verblijf in de streek, is jarenlang verwaarloosd. Geen mens beseftte dat de streek hiermee een toeristische trekpleister in handen had.

Verbeken verbaast zich zowel over de mentaliteit van de bevolking als over de arbeiderswijken, met hun nauwe stegen en het riool nog in het midden van de straat. Alles kriskras door elkaar: huizen, fabrieken, straten, het is een ratjetoe. Verbeken: "Als het Hollandse platteland vanuit de lucht op een Mondriaan lijkt, dan is de Borinage een drip painting van Jackson Pollock."

Misschien dat Verbeken de misère wat overdrijft. Geen woord bijvoorbeeld over de bouw van een gigantisch datacentrum door Google in de Borinage in 2007.

Waalse politici vielen over elkaar heen om te benadrukken hoe belangrijk deze investering van 250 miljoen euro voor de regio en de bestrijding van de werkloosheid was. Onderschat Verbeken het potentieel van de Borinage?

De auteur blijft een observator die van een afstandje toekijkt, maar 'pasteur' Van Gogh, zoals hij door de bevolking werd genoemd, identificeerde zich juist steeds sterker met de armzalige mijnwerkers. Zijn verblijf in Maison Denis vond hij te luxueus. Hij verruilde het huis voor een hut aan de bosrand, slapen deed hij op de grond, z'n kleding gaf hij weg en kaas en melk deelde hij met de muizen in zijn nieuwe onderkomen, alsof hij een achterneef was van Franciscus van Assisi. Maar een heilige zagen de Boreinen niet in hem. Integendeel, ze dachten dat hij krankzinnig was geworden. "Il perdit la tête", schreef een inwoner over hem.

Na een halfjaar kreeg Van Gogh zijn congé als evangelist, de Boreinen wilden geen gek als prediker. Hij bleef in de streek, trok als een landloper rond, etend van wat hij op de velden aantrof en overnachtend in veestallen. En begon intensief te tekenen. Hij was naar de Borinage gekomen om het evangelie te verkondigen en God te zoeken. In plaats daarvan ontdekte hij de kunstenaar in zichzelf.

Bij zijn vertrek zei hij mismoedig tegen een inwoner: "Ze denken dat ik gek ben, alleen maar omdat ik als een echte christen wil leven. Ze hebben me opgejaagd als een hond, roddelend dat ik overal schandaal maak, terwijl ik alleen de ellende van ongelukkigen wilde verlichten. Ik weet nog niet wat ik ga doen. Misschien hebben jullie wel gelijk dat ik onnuttig ben op deze aardbol." Over onderschatting gesproken.

Pascal Verbeken: Duistere wegen. Reis naar Vincent van Gogh in de Borinage. De Bezige Bij, Antwerpen; 192 blz. € 19,99